

POSTANOWIENIE

Dnia 14 lutego 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Anna Kozłowska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Hubert Wrzeszcz

SSN Kazimierz Zawada

w sprawie z wniosku Operatora Gazociągów Przesyłowych

G. Spółki Akcyjnej z siedzibą w W.

przy uczestnictwie A. K. i U.K.

o zasiedzenie,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 14 lutego 2013 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy

od postanowienia Sądu Okręgowego w P.

z dnia 10 stycznia 2012 r.,

uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w P. do ponownego rozpoznania pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 31 maja 2011 r. Sąd Rejonowy w G. stwierdził, że wnioskodawca – Operator Gazociągów Przesyłowych G.-S. S.A. nabył z dniem 31 sierpnia 2009 r. służebność przesyłu – na nieruchomościach położonych w K. obejmujących działki nr 644/2 mającą urzędzoną w Sądzie Rejonowym w G. księgę wieczystą Kw Nr ... i nr 648 mającą urzędzoną w tym Sądzie księgę wieczystą Kw nr ... – polegającą na prawie korzystania przez wnioskodawcę ze znajdujących się na tych działkach przewodów i urządzeń służących do przesyłu gazu ziemnego - gazociągu wysokiego ciśnienia DN 500 K. (tzw. gazociąg policki) oraz prawie swobodnego dostępu i dojazdu do znajdujących się na opisanych działkach przewodów i urządzeń służących do przesyłu gazu ziemnego w celu wykonywania prac budowlano-montażowych, eksploatacyjnych, konserwatorskich, usuwania awarii - w pasie o szerokości 4 metry na każdą stronę od osi gazociągu, wolnym od jakichkolwiek budynków, drzew, krzewów.

W uzasadnieniu tego rozstrzygnięcia Sąd Okręgowy ustalił, że uczestnicy postępowania, A. K. i jego żona U. K., są właścicielami nieruchomości stanowiącej działkę nr 648. Jej własność nabyli na podstawie umowy sprzedaży zawartej w roku 1995 i umowy zmiany zawartej w roku 2007. Właścicielem działki nr 644/2 jest uczestnik A. K., który jej własność nabył umową darowizny zawartą w roku 1999 z matką, T. K. Przez obie działki przechodzi gazociąg wysokiego ciśnienia, a także dwa inne gazociągi należące do Polskiego Górnictwa Naftowego i Gazownictwa S.A.: G. – K. zbudowany w roku 1970 oraz gazociąg O. – K. (tzw. gazociąg żuchowski), przekazany do eksploatacji w 1982 r. Gazociąg należący do wnioskodawcy znajduje się pośrodku, pomiędzy nitkami tamtych gazociągów. Został oddany do eksploatacji w dniu 30 sierpnia 1979 r. Od tego czasu poprzednicy prawni wnioskodawcy i on sam korzystają z gazociągu dokonując przesyłu gazu. Urządzenia przesyłowe znajdują się pod powierzchnią gruntu, na powierzchni usytuowane są słupki znacznikowe. Przebieg gazociągu jest uwidoczniony na mapie sytuacyjno - wysokościowej i wyrysie ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. W czasie budowy gazociągu ojciec uczestnika, wówczas właściciel nieruchomości, otrzymał od W. Zakładów Gazownictwa odszkodowanie za szkody spowodowane budową. Po

wybudowaniu gazociągu na gruncie posadzono sad, który rośnie do chwili obecnej. Pas technologiczny niezbędny do eksploatacji urządzeń wynosi po 4 m z każdej strony osi gazociągu. Dokonując oceny tak ustalonego stanu faktycznego Sąd Rejonowy wskazał, że z doliczeniem posiadania poprzedników prawnych, w tym Skarbu Państwa, poczynając od 30 sierpnia 1979 r., z upływem lat trzydziestu, wnioskodawca nabył przez zasiedzenie służebność przesyłu. Posiadanie to polegało na korzystaniu z trwałego i widocznego urządzenia, gazociąg bowiem, mimo że zlokalizowany pod ziemią, był oznaczony, a właściciele o jego usytuowaniu wiedzieli, co było wystarczające dla przyjęcia, że kryterium widoczności urządzenia zostało spełnione.

Na skutek apelacji uczestników postępowania, Sąd Okręgowy w P. zmienił zaskarżone postanowienie i oddalił wniosek. Podzielając ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, Sąd Okręgowy dokonał innej oceny prawnej. Przyjął, że oznaczenie gazociągu jednym słupkiem usytuowanym na nieruchomości uczestników nie jest wystarczające do przyjęcia, że urządzenie jest widoczne. Ponadto, skoro słupek nie jest częścią składową urządzenia, nie stanowi jego integralnej części, to korzystanie z urządzenia usytuowanego w całości pod ziemią nie może być uważane za korzystanie z trwałego i widocznego urządzenia. Za pozbawione doniosłości prawnej uznał Sąd wiedzę właścicieli nieruchomości o istnieniu urządzenia i ujawnienie jego przebiegu na mapie geodezyjnej. Nadto Sąd Okręgowy wskazał, że skoro stwierdzenie zasiedzenia następuje z zaliczeniem czasu posiadania poprzednika, to istniała potrzeba ustalenia czy i kiedy nastąpiło przeniesienie posiadania służebności ze Skarbu Państwa na rzecz poprzednika prawnego wnioskodawcy, w związku ze zmianą z dniem 1 lutego 1989 r. przepisu art. 128 k.c. Konieczne było zatem wykazanie tej okoliczności przez wnioskodawcę, a skoro to nie nastąpiło brak było podstaw do uwzględnienia wniosku.

W skardze kasacyjnej od postanowienia Sądu Okręgowego, opartej na obu podstawach z art. 398³ § 1 k.p.c., wnioskodawca w ramach podstawy naruszenia prawa materialnego zarzucił naruszenie

– art. 292 zd.1 w zw. z art. 305⁴ w zw. z art. 49 § 1 k.c. i w zw. z art. 51 § 1 k.c. przez błędną wykładnię polegającą na uznaniu, że przez widoczność trwałego

urządzenia rozumieć należy wyłącznie istnienie na nieruchomości służebnej naziemnego urządzenia lub jego części składowej, funkcjonalnie i integralnie związanego z urządzeniem przesyłowym, a pominięcie okoliczności wskazanych przez sąd pierwszej instancji jako tych, które wskazują na widoczność urządzenia, a także przez pominięcie związku pomiędzy słupkami znacznikowymi a gazociągiem,

– § 8 ust. 4 rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 30 lipca 2001 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać sieci gazowe (Dz. U. Nr 97, poz.1055) przez pominięcie funkcji przewidzianego w tym rozporządzeniu obowiązku przedsiębiorstwa przesyłowego oznaczenia trasy gazociągu podziemnego,

– art. 292 zd.1 w zw. z art. 305⁴ k.c. w zw. z art. 40 ustawy z dnia 17 maja 1989 r.

– Prawo geodezyjne i kartograficzne (Dz. U. z 2010 r., nr 193, poz.1287 ze zm.) polegające na pominięciu ujawnienia gazociągu na mapie zasadniczej oraz dostępności danych zawartych w operacie dla właściciela nieruchomości,

– art. 352 w zw. z art. 176 § 1 w zw. z art. 292 zd.2 w zw. z art. 305⁴ k.c. w zw. z art. 1 pkt 9 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o zmianie ustawy o przedsiębiorstwach państwowych oraz zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. z 1991 r., Nr 2, poz.6) oraz art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 29 września 1990 r. o zmianie ustawy o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości (Dz. U. Nr 79, poz. 464),

– art. 292 zd.1 w zw. z art. 305⁴ k.c. w zw. z art. 172 w zw. z art. 352 k.c.

W ramach podstawy naruszenia przepisów procesowych skarżący zarzucił naruszenie art. 382 i art. 378 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. , art. 609 § 2 i 3 w zw. z art. 610 § 1 i art. 677 k.p.c., art. 328 § 2 w zw. z art. 391 i art. 13 § 2 k.p.c.

We wnioskach skarżący domagał się zmiany (zamiast uchylenia – art.398¹⁶ k.p.c.) zaskarżonego postanowienia i orzeczenia co do istoty sprawy przez stwierdzenie, że nabył przez zasiedzenie służebność przesyłu na nieruchomościach uczestników ewentualnie uchylenia zaskarżonego postanowienia i przekazania sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Z zarzutów procesowych uzasadniony jest zarzut naruszenia art. 382 k.p.c. nakazujący sądowi odwoławczemu rozstrzygnięcie o żądaniu na podstawie materiału dowodowego zebranego w obu postępowaniach, to jest przed sądem pierwszej instancji i sądem odwoławczym. W okolicznościach sprawy niniejszej, co skarżący trafnie podnosi, Sąd odwoławczy pominął fotografie, na których uwidocznione były zawory gazociągu, jego katody i węzeł przesyłowy. Biorąc jednak pod uwagę, że zdaniem sądu odwoławczego o kwalifikacji urządzenia jako widocznego decydować powinny jego widoczne elementy istniejące na nieruchomości objętej wnioskiem, to brak uwzględnienia widocznych na fotografiach części gazociągu, zlokalizowanych na sąsiednich nieruchomościach, odpowiadał koncepcji prawnej przyjętej za podstawę zaskarżonego postanowienia. W istocie dowody te mogą być rozważane przy ocenie trafności zarzutów naruszenia prawa materialnego to jest zarzutu wadliwego określenia pojęcia widoczności urządzenia.

Pozostałe zarzuty naruszenia prawa procesowego są nieuzasadnione. Uzasadnienie zaskarżonego postanowienia dostatecznie jasno przedstawia przyczyny, dla których Sąd zdecydował o oddaleniu wniosku, zawiera odniesienie się do zarzutów apelacji i umożliwia kontrolę kasacyjną; stąd też zarzuty naruszenia art. 328 § 2 i art. 378 k.p.c. nie są trafne. Niezrozumiały jest zarzut naruszenia art. 609 § 2 i 3 zw. art. 610 § 1 i art. 677 k.p.c. skoro sąd zanegował upływ terminu do stwierdzenia zasiedzenia, nie mógł zatem podejmować czynności zmierzających do ustalenia czy inny podmiot nie nabył służebności przesyłu.

Niewątpliwie uzasadnione są zarzuty naruszenia prawa materialnego. Mimo ich rozbudowania, każdorazowo skarżący sprowadza je do zarzutu naruszenia art. 292 k.c. przez błędną wykładnię pojęcia urządzenia widocznego. Powołany przepis stanowi, że służebność gruntowa może być nabyta przez zasiedzenie tylko wówczas gdy polega na korzystaniu z trwałego i widocznego urządzenia. Kwalifikacja gazociągu jako urządzenia trwałego nie nasuwała wątpliwości. Wątpliwość powstała w związku z tym, że to trwałe urządzenie jest usytuowane pod powierzchnią gruntu, zatem dla oczu nie jest widoczne. Z tak rozumianej

widoczności urządzenia Sąd odwoławczy wyprowadził wniosek o wyłączeniu możliwości zasiedzenia służebności przesyłu. Jest to wniosek nietrafny.

Linie przesyłowe z natury rzeczy dzielą się na urządzenia napowietrzne i podziemne. Gazociągi, wodociągi i kanalizacje, to w przeważającej części urządzenia podziemne i już z tego względu nieracjonalna jest taka wykładnia art. 292 k.c., której wynikiem byłoby wymaganie, aby gazociąg w czasie biegu terminu zasiedzenia był widoczny dla właściciela każdej nieruchomości, przez którą przebiega (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 6 lipca 2011 r., I CSK 157/11, Biul. SN 2011, nr 11, s. 12, i z dnia 24 kwietnia 2002 r., V CKN 972/00, OSP 2003, nr 7-8, poz. 100). Przy urządzeniach podziemnych chodzi o możliwość stwierdzenia ich istnienia w czasie biegu terminu zasiedzenia przy pomocy wzroku, ale niekoniecznie chodzi tu o zauważenie urządzenia jako takiego. Ustawa nie posługuje się pojęciem urządzenia naziemnego, ale urządzenia widocznego. Chodzi zatem zarówno o zauważenie części składowych takiego podziemnego urządzenia, jeżeli wychodzą nad powierzchnię gruntu, jak i o zauważenie oznaczeń wskazujących na jego istnienie pod powierzchnią gruntu.

Urządzenie powinno stanowić dla właściciela wyraźne ostrzeżenie przed działaniem podmiotu, który korzystając z urządzenia przesyłowego umiejscowionego w gruncie może doprowadzić do uzyskania odpowiedniej służebności gruntowej. Z tego względu należy przyjąć, że w wypadku urządzenia podziemnego, każdorazowy właściciel nieruchomości powinien mieć zapewnioną możliwość uzyskania wiedzy o usytuowaniu na jego nieruchomości urządzenia przesyłowego. Jeżeli każdorazowy właściciel nieruchomości w czasie biegu zasiedzenia miał wiedzę o zlokalizowaniu na niej gazociągu, to spełnienie przesłanki widoczności urządzenia wątpliwości budzić nie może. Jeżeli natomiast wystąpił brak takiej wiedzy u kolejnego właściciela, to należy przyjąć, że omawiana przesłanka jest spełniona, jeżeli urządzenie zostało tak oznakowane, że właściciel obiektywnie oceniając mógł i powinien taką wiedzę posiadać - magistrale przesyłowe są bowiem trwale oznakowane w terenie (§ 8 ust. 4 rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 30 lipca 2001 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać sieci gazowe).

Miało więc w sprawie znaczenie usytuowanie na nieruchomości uczestników nie tylko zaworu gazociągu jako części składowej tego urządzenia ale nadto usytuowanie słupka znacznikowego oraz usytuowanie na sąsiednich działkach dalszych słupków znacznikowych. Wiedza o ich istnieniu musi być traktowana jako równorzędna z wiedzą o istnieniu i przebiegu gazociągu, co czyni taki gazociąg urządzeniem widocznym w rozumieniu art. 292 k.c.

Rozważając zagadnienie możliwości doliczenia czasu posiadania poprzednika do czasu wymaganego do nabycia służebności przez zasiedzenie, Sąd Okręgowy trafnie zauważył, że przed dniem 1 lutego 1989 r. posiadaczem gruntu stanowiącego własność uczestników był Skarb Państwa. Zaliczenie wykonywanego przed tą datą przez Skarb Państwa posiadania do posiadania wykonywanego po tej dacie przez państwową osobę prawną nie jest wyłączone. Dał temu wyraz Sąd Najwyższy m.in. w postanowieniach z dnia 25 stycznia 2006 r. I CSK 11/05 i z dnia 9 lutego 2012 r. III CZP 93/11. Jednocześnie, w uzasadnieniu postanowienia z dnia 18 maja 2007 r. I CSK 64 /07 Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że decyzja wydana na podstawie art. 2 ust.2 ustawy z dnia 29 września 1990 r. o zmianie ustawy o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości (Dz. U. Nr 79, poz.464) może być uznana za dokument stwierdzający, że doszło do przeniesienia posiadania nieruchomości, której decyzja dotyczyła. Państwowa osoba prawna, która do dnia 5 grudnia 1990 r. wykonywała zarząd operatywny mieniem państwowym i z tym dniem została uwłaszczona, może wykazywać przejście posiadania nieruchomości ze Skarbu Państwa na nią samą decyzją wydaną na podstawie powołanego przepisu. Wnioskodawca, będący następcą prawnym kolejno: państwowych osób prawnych i spółki akcyjnej, dla potrzeb doliczania sobie posiadania swoich poprzedników, może przeto przeniesienie posiadania ze Skarbu Państwa na przedsiębiorstwo państwowe (państwową osobę prawną), dokonane z dniem 5 grudnia 1990 r. (por. uzasadnienie postanowienia III CZP 93/11 - in fine), wykazać wymienionym wyżej dokumentem.

W tym stanie rzeczy, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. należało uchylić zaskarżone postanowienie i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu, o kosztach postępowania kasacyjnego orzekając na podstawie art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c.

